

Esi- ja perusopetuksen oppimisen tuen lainsäädännön uudistaminen

Opetus- ja kulttuuriministeriö / sidosryhmäkuuleminen 10.11.2023

Erilaisten oppijoiden liitto (jatkossa EO-liitto) kiittää opetus- ja kulttuuriministeriötä mahdollisuudesta osallistua kuulemistilaisuuteen ja toimittaa järjestön näkemykset myös kirjallisesti.

EO-liitto on yhdessä muiden kolmannen sektorin toimijoiden kanssa laatinut ehdotuksen oppimisen ja koulunkäynnin tuen toimenpideohjelmaksi. Se on luovutettu syksyllä 2022 opetusministeri Anderssonille, ja tänä syksynä siihen on tehty joitain päivityksiä. Alla olevat näkemykset ovat linjassa tämän ehdotuksen kanssa, keskittyen oppimisen tuen uudistamiseen esi- ja perusopetuksessa. EO-liiton näkemykset koskevat hallitusohjelmaan kirjattuja tavoitteita turvata riittävä tuki yksilöllisesti ja oppilaan tarpeita vastaavasti.

Erilaisten oppijoiden liiton näkemyksen mukaan oppimisen tuen uudistaminen on välttämätöntä, koska tällä hetkellä tuki ei toteudu riittävällä tavalla ja tasolla. EO-liitto pitää tärkeänä kehittää tukea koko kasvatus- ja koulutuspolun aikana – varhaiskasvatuksesta korkeakouluopintoihin saakka ja myös työelämässä, mutta tässä keskitymme pyynnön mukaisesti oppimisen tukeen esi- ja perusopetuksessa.

Kaikki lapset ja nuoret tarvitsevat tukea oppimisessaan, mutta tässä lausunnossa tarkastelemme tuen tarpeita niiden lasten ja nuorten näkökulmasta, joilla on erityisiä oppimisen vaikeuksia. Oppimista vaikeuttavat yleisimmin **oppimisvaikeudet** (lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeus, matematiikan vaikeus, hahmottamisen vaikeus) ja **neuropsykiatriset vaikeudet** (kuten keskittymisen ja tarkkaavuuden, toiminnanohjauksen, itsesäätelyn, aistitiedon käsittelyn, kommunikaation ja vuorovaikutuksen vaikeudet) sekä **kielelliset erityisvaikeudet**.

LAUSUNTO

Oppimisen tuen toteuttaminen / lain toimeenpano

EO-liiton näkemyksen mukaan oppimisen tuen suurimmat puutteet eivät ole nykyisessä lainsäädännössä vaan siinä, että oppimisen tuki ei toteudu lain tarkoituksen mukaisesti. Tämä johtuu yhtäältä niukoista oppimisen tuen resursseista, toisaalta koulujen toimintakulttuurista. Oppimisen tukeen tulee varata ja korvamerkitä riittävät taloudelliset resurssit, ja tähän tarvitaan tiukempaa valtion ohjausta.

Valtion ohjaus ja valvonta

Lainsäädännössä tulee vahvistaa valtion ohjausta ja valvontaa oppimisen tuen toteutumiseksi. Aluehallintovirastojen ennakoivaa valvontaroolia ja tarkastusoikeuksia tulee vahvistaa, ja opetuksen järjestäjille tulee määritellä sanktiot tuen järjestämisen laiminlyömisestä.

Oppimisen tuen rinnalla/oppimisen tukeen sisältyen koulunkäynnin ja hyvinvoinnin tuki

Oppimisen edellytyksenä on lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi, minkä takia oppimisen tukeen kuuluvat keskeisesti koulunkäynnin ja hyvinvoinnin tuki. Tämän takia lainsäädännössä tulee vahvistaa myös koulunkäynnin ja hyvinvoinnin tukea. Tämä edellyttää muun muassa sekä fyysisten että digitaalisten oppimisympäristöjen kehittämistä kaikille lapsille esteettömiksi ja saavutettaviksi sekä tukea lasten sosiaalisten suhteiden syntyymiseen ja ylläpitämiseen.

Tuen perustuminen tutkittuun tietoon

Käytössä olevien oppimisen ja koulunkäynnin vaikeuksien tunnistamisen ja tuen tarpeen arvioinnin (ml. standardoidut seulat/yksilötestit) sekä tuen menetelmien ja välineiden tulee perustua tutkittuun tietoon.

Lasten ja huoltajien kuuleminen oppimisen tuen merkityksestä ja vaikutuksista

Kokemuksille oppimisen tuesta tulee antaa aiempaa suurempi painoarvo tuen toteuttamisessa ja kehittämisessä sekä lapsikohtaisesti että yleisesti. Oppimisen ja koulunkäynnin vaikeuksia kokevia lapsia ja heidän huoltajiaan tulee kuulla suunnitelmallisesti heidän kokemuksistaan oppimisen tuesta, koulunkäynnistä ja tuen merkityksestä.

Tuen kolmiportaaisen mallin selkeyttäminen ja yleisen tuen vahvistaminen

Tuen kolmiportaista mallia (yleinen-tehostettu-erityinen tuki) ja tuen portaiden kriteerejä tulee selkeyttää, ja sen toteuttamiseen tulee lisätä ohjausta. On tärkeää, että yleistä tukea vahvistetaan, mikä edellyttää myös luokanopettajien osaamisen vahvistamista oppimisen ja koulunkäynnin tukemisessa. Niin sanottu tukivastemalli tulee määritellä lakiin nykyistä vahvemmin. Tukivastemalli tarkoittaa sitä, että oppilaille annettun tuen vaikutuksia seurataan ja arvioidaan säännöllisesti, ja tukitoimenpiteitä säädetään sen pohjalta. Tällä hetkellä tuen vaikutusten seuranta on usein puutteellista.

Oppimisen tuen välineiden käytön lisääminen

Oppimisen tuen välineiden, kuten digitaalisten apuvälineiden ja muiden oppimisen apuvälineiden, tulee olla kaikkien niitä tarvitsevien saatavilla. Lapsilla tulee olla mahdollisuus osoittaa osaamistaan joustavasti eri tavoin.

Opettajien osaamisen vahvistaminen

Aivan keskeistä oppimisen ja koulunkäynnin tuen uudistamisessa on osaamis- ja aikaresurssien lisääminen koulun arkeen. Kasvatus- ja opetusalan henkilöstön (opettajat, ohjaajat, avustajat) osaamista tulee vahvistaa sekä peruskoulutuksessa että täydennyskoulutuksen avulla. EO-liitossa kuulemme koulutuksiimme hakeutuvilta opettajilta jatkuvasti, että opettajien peruskoulutuksessa ei ole riittävästi tietosisältöjä puhumattakaan harjoittelua moninaisten oppilaiden – erityisesti neuroepätyypillisten oppilaiden – kohtaamiseen ja tukemiseen. Peruskoulutuksessa on varmistettava, että tutkinto antaa riittävät valmiudet tukea oppilaita, joilla on oppimisen ja/tai koulunkäynnin vaikeuksia. Jo työssä oleva henkilöstö tarvitsee näistä teemoista täydennyskoulutusta.

Peruskoulutuksen ja täydennyskoulutuksen tulee vahvistaa kasvatus- ja opetusalan ammattilaisten osaamista tuen toteuttamisen lisäksi erilaisten oppijoiden ymmärtävässä ja kunnioittavassa kohtaamisessa, lausuntojen ja muiden dokumenttien kirjoittamisessa siten, että niissä keskitytään taitojen, tuen tarpeen ja tuen keinojen kuvaamiseen, opetuksen ja oppimateriaalien tuottamisessa erilaiset oppijat huomioivalla tavalla, sekä huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä.

Muita oppimisen ja koulunkäynnin tuen ammattilaisia koulujen jokapäiväiseen arkeen

Kasvatus- ja opetushenkilöstön lisäksi peruskouluun tarvitaan muita oppimisen ja koulunkäynnin tuen ammattilaisia, kuten esimerkiksi toimintaterapeutteja tai neuropsykiatrisia valmentajia, joilla on valmiudet tukea ja ohjata niin oppilaita kuin opettajia konkreettisesti, matalalla kynnyksellä koulun jokapäiväisessä arjessa. Monet opettajat tarvitsevat tukea ja ohjausta yksilöllisessä kohtaamisessa ja vuorovaikutuksessa, tuen keinojen ja oppimisen apuvälineiden käytössä, moninaisten lasten ryhmän ohjaamisessa, vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä ja oppimateriaalien ja oppimisympäristöjen muokkaamisessa kaikille lapsille sopiviksi.

On tärkeää, että opettaja voi tarvittaessa pyytää toisen ammattilaisen apua matalalla kynnyksellä ja että tämä voi myös jalkautua luokkaan opettajan työpariksi. Siksi ei riitä, että tämä ammattilainen vierailee koulussa satunnaisesti konsultoimassa, vaan hänen täytyy olla osa koulun jokapäiväistä arkea ja tulla tutuksi ja luotettavaksi henkilöksi sekä lapsille että opettajille. On syytä uskoa, että tällaisen koulu yhteistyön osaamista vahvistavan oppimisen ja koulunkäynnin tuen ammattilaisen läsnäolo ja tuki koulun arjessa parantaa oppimistuloksia ja työrauhaa sekä vähentää kiusaamista, mikä lisää kaikkien – sekä lasten että opettajien – hyvinvointia ja jaksamista ja parantaa kodin ja koulun yhteistyötä.

Sivistys- ja sote-toimien yhteistyön vahvistaminen ja sujuvoittaminen

Sivistys- ja sote-toimien yhteistyötä tulee kehittää ja tiivistää lasten oppimisen ja hyvinvoinnin tukemiseksi. Palvelut ja kuntoutuspolut on kehitettävä lapsen ja perheen näkökulmasta sujuviksi ("yhden luukun periaate"), ja lapselle on nimettävä vastuuhenkilö, joka koordinoi palveluita ja kuntoutusprosessia.

Kolmannen sektorin toimijoiden asiantuntijuuden ja kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen oppimisen ja koulunkäynnin tuen uudistamisessa

Kolmannen sektorin toimijoilla on ensiarvoisen tärkeää ja ainutlaatuista asiantuntija- ja kokemustietoa erilaisista oppimisen ja koulunkäynnin vaikeuksista sekä toimivista tuen keinoista ja välineistä. Tätä osaamista ei saa jättää oppimisen tuen uudistamistyössä hyödyntämättä.

Helsingissä 24.11.2023

Sarianna Reinikainen, toiminnanjohtaja

Erilaisten oppijoiden liitto ry